

Piotr Krzyk
Tatiana Tokarczuk

FUNKcjONALNO-KRAJOBRAZOWE PRZEMIANY ZAGOSPODAROWANIA OBSZARÓW PODMIEJSKICH

Abstrakt. W artykule zanalizowano proces przemian planistyczno-przestrzennych i przyrodniczo-krajobrazowych na obszarach podmiejskich w gminach położonych w sąsiedztwie Rzeszowa (Krasne), Poznania (Kleszczewo) i Opola (Dąbrowa). Przebadano wybrane zmiany funkcjonalno-przestrzenne i związki, zachodzące między gminami miejskimi i miastami, zwracając uwagę na konsekwencje zacierania się granicy pomiędzy obszarami miast i otaczających je gmin wiejskich oraz homogenizacji przestrzeni krajobrazowej. Opisane przeobrażenia zostały poddane krytyce.

Słowa kluczowe: strefa okołomiejska, suburbanizacja, urbanizacja.

Wprowadzenie

W Polsce obserwuje się obecnie dynamiczny rozwój stref podmiejskich. Najwięcej ludzi osiedla się w gminach otaczających duże ośrodki miejskie. Przejawem tego jest powstawanie nowej zabudowy na obszarach otwartych, często rozproszonej.

Miasta wraz z obszarem podmiejskim wykazują zmienność w czasie i przestrzeni. Strefa otaczająca miasto zmienia się pod jego wpływem. Wraz z zacieśnieniem się więzi z miastem powstają różne typy wielkomiejskich układów osadniczych, obejmujących miasto i przylegający do niego obszar zurbanizowany [Maik 1997]. Problematykę zagospodarowania stref okołomiejskich uszczegółowiono przykładami trzech gmin wiejskich: Krasne, Kleszczewo i Dąbrowa, sąsiadujących odpowiednio z Rzeszowem, Poznaniem i Opolem. Dominującym sposobem zagospodarowania analizowanych terenów jest rolnictwo.

Związki miasta z otoczeniem a planowanie przestrzenne

Różnorodność i zmienność relacji miasta z otoczeniem, jak również dynamika rozwoju współczesnych układów wielkomiejskich utrudniają uchwycenie właściwości występujących tam zjawisk. Znajduje to wyraz w literaturze w zróżnicowaniu pojęciowo-teoretycznym tej problematyki. Funkcjonuje zamiennie wiele terminów na oznaczenie obszarów otaczających miasto: strefa miejsko-wiejska, strefa podmiejska, strefa zurbanizowana, zaplecze miasta, obszar peryferyjny.

Według Maika [1985] związki miasta z otoczeniem rozumiane są trojako. Jedno rozumienie wiąże termin otoczenie miasta ze strefą obsługiwaną przez miasto, pełniące wówczas funkcję ośrodka zaopatrującego ludność mieszkającą na zapleczu w dobra centralne określonego rzędu. Zależności w układzie miasto–zaplecze kształtuje głównie konkurencja o obszary obsługi między sąsiednimi ośrodkami tego samego rzędu.

W drugim rozumieniu otoczenie miasta obejmuje miasto i obszar z nim współpracujący. Relacje miasto-otoczenie są tutaj rozważane z punktu widzenia podziału pracy. Zależności funkcjonalne w tym układzie polegają na współpracy w ramach pewnej całości poszczególnych wyspecjalizowanych obszarów, co przejawia się w wymianie osób, dóbr, informacji. To rozumienie znajduje wyraz w teorii regionu społeczno-ekonomicznego i funkcjonalnego regionu miejskiego.

Trzecia koncepcja utożsamia otoczenie miasta z obszarem znajdującym się pod wpływem jego rozwoju. To rozumienie ma źródła w urbanizacji, pojmowanej jako rozprzestrzenianie się zainwestowania terenów przyległych do miasta również poza jego granicami, co implikuje intensywne przemiany przestrzenno-architektoniczne na obszarach podmiejskich. W rezultacie otoczenie dużego miasta zmienia się w strefę przejściową między miastem a wsią, nazywaną często strefą zurbanizowaną lub podmiejską.

Obserwowana obecnie zmiana relacji między miastem a otoczeniem jest wynikiem przestrzennego rozwoju miast, uwarunkowanego historycznie, ze stopniowym zacieraniem się granic miejsko-wiejskich, w odróżnieniu np. od miast średniowiecznych, cechujących się koncentracją ludności i działalności nierolniczej na stosunkowo niewielkim, zwartym terenie. Granice między obszarem miejskim i wiejskim w miastach średniowiecznych wyróżniały się wyraźnie w krajobrazie. Miasta były oddzielone terytorialnie i otoczone zapleczem rolniczym.

Obecnie obserwowany jest proces decentralizacji i rozwoju przedmieść, w wyniku czego następuje zmniejszenie gęstości zaludnienia w centralnych strefach miast, zaś wokół miasta powstaje strefa przejściowa, zamieszkała przez dojeżdżających do pracy do głównego miasta. Rozwój przedmieść i nowych osiedli mieszkaniowych powoduje ich przemieszanie z obszarem związanym funkcjonalnie z miastem i urbanizującym się pod jego wpływem. Takie przemiany doprowadziły do zastąpienia zwartego miasta aglomeracją miejską, składającą się z głównego miasta (lub głównych miast), nowych miast, ośrodków satelitarnych oraz osiedli wiejskich i zurbanizowanych.

Wspomniane procesy rozwoju przedmieść zaobserwować można także w badanych gminach podmiejskich, w szczególności zaś w Kleszczewie i Krasnem, gdzie występuje intensywny rozwój budownictwa mieszkaniowego (w tym wielorodzinnego) i migracja osób z sąsiednich dużych miast: Poznania i Rzeszowa. Proces ten, choć w mniejszym stopniu, dotyczy także podopolskiej gminy Dąbrowa. Mieszkańcy wymienionych miast chętnie przeprowadzają się na sąsiednie obszary wiejskie, upatrując w nich lepszych warunków do odpoczynku, czystszej środowiska i łatwiejszego kontaktu z przyrodą. Ważnym bodźcem do decyzji o migracji i budowie domu na wsi są również tańsze niż w miastach działki inwestycyjne bądź też możliwość korzystnego zakupu gruntów rolnych i przekwalifikowania ich na budowlane.

Obszary wiejskie w otoczeniu miast przestają już pełnić tylko funkcję jego zaplecza żywicielskiego, a stają się miejscem wielofunkcyjnego rozwoju, któremu niestety często towarzyszy nieład przestrzenny, degradacja środowiska i krajobrazu. Z tego też powodu rysują się nowe zadania planowania przestrzennego w kształtowaniu i zagospodarowaniu obszarów wiejskich [Ziobrowski i in. 2008] i podmiejskich.

Ryc. 1. Intensywny rozwój zabudowy jednorodzinnej w gminie Krasne woj. podkarpackie (fot. P. Krzyk)

Ryc. 2. Nowe osiedle mieszkaniowe we wsi Tulce, gmina Kleszczewo, woj. wielkopolskie (fot. P. Krzyk)

Na styku miasto-wieś powstają konflikty przestrzenne wynikające z istnienia granic administracyjnych miasta i gmin sąsiednich (wiejskich bądź miejsko-wiejskich). Jak dotąd władze lokalne zarówno miast, jak i gmin wiejskich ograniczają planowanie ściśle do granic swoich jednostek administracyjnych. Dla sprawnego funkcjonowania, kształtowania ładu przestrzennego miasta i gmin sąsiednich odrębne traktowanie problemów miejskich (centrum i peryferii) i pozamiejskich (otaczających miasto) jest niewłaściwe. Dlatego też zachodzi konieczność prowadzenia polityki przestrzennej w szerszym ujęciu, np. w odniesieniu do wszystkich gmin otaczających większe ośrodki miejskie, polityki spójnej, opartej na rzetelnej współpracy. Oznacza to, że strategicznym długoterminowym planem należy objąć nie – jak dotąd – samo miasto, ale również gminy z nim sąsiadujące. Takie podejście do planowania jest stosowane np. we Francji, gdzie dla większych miast opracowywane są architektoniczno-urbanistyczne schematy kierunkowe (spójności). Są to plany przestrzenne rozwoju miasta wraz z otaczającymi gminami jako całości, obejmujące 20 lat [*Planowanie urbanistyczne...* 1999].

Konieczność wzmocnienia współpracy zarówno przy określaniu wspólnych celów zagospodarowania przestrzennego, jak i przy ich realizacji i rozwiązywaniu powstających konfliktów wynika również z potrzeb konkurencyjności regionalnej danego obszaru jako całości (miasta i jego otoczenia). Jest to również niezbędne dla perspektywicznego kształtowania infrastruktury i komunikacji (dostępność komunikacyjna) pomiędzy miastem a terenami sąsiednimi.

Zmiany przestrzenno-funkcjonalne obszarów podmiejskich

Spośród badanych gmin tylko podpoznańska gmina Kleszczewo posiada w całości obowiązujący plan miejscowy. Gminy Krasne i Dąbrowa mają znikomą liczbę planów zagospodarowania przestrzennego, sporządzanych dla konkretnych inwestycji (tab. 1). Jako główny powód braku planów urzędnicy gminni wskazują m.in. wysokie koszty opracowań planistycznych, mały ruch inwestycyjny oraz właśnie brak planów dla gmin sąsiednich. W przypadku gminy Krasne brak planów tłumaczy się spekulacjami o możliwym jej przyłączeniu do Rzeszowa.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki dla terenów zainwestowanych w badanych gminach

Wskaźnik	Jednostka	Gmina		
		Krasne	Kleszczewo	Dąbrowa
Powierzchnia gminy	km ²	39,1	74,8	130,8
Liczba mieszkańców	tys.	9,82	5,48	10,45
Powierzchnia terenów zainwestowanych w gminie, przypadająca na 1 mieszkańca	m ² /mieszk.	400	1 120	740
Planowana powierzchnia terenów zainwestowanych docelowo w gminie, przypadająca na 1 mieszkańca (wynikająca ze studium uwarunkowań lub planu miejscowego)	m ² /mieszk.	1500	4420	1440
Odsetek budynków w gminie, podłączonych do sieci wodociągowej	%	85	100	100
Odsetek budynków w gminie, podłączonych do sieci kanalizacyjnej	%	85	55	70
Liczba budynków w gminie na 1 km długości sieci wodociągowej	bud./km	34	17	30
Liczba budynków w gminie na 1 km długości sieci kanalizacyjnej	bud./km	21	29	4
Obszary objęte aktualnym planem miejscowym	%	1,50	100,0	0,39

Oprac. P. Krzyk

Z analizy studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin wynika, że zarezerwowano znaczne obszary pod przyszłe inwestycje, docelowo przewidziano od 1440 (gm. Dąbrowa) do 4420 m² powierzchni przypadającej na mieszkańca – to znaczny przyrost powierzchni zainwestowanych w stosunku do stanu obecnego.

Obecnie we wszystkich analizowanych gminach główne realizowane inwestycje, oprócz rozwoju budownictwa mieszkaniowego, to budowa i rozbudowa sieci wodociągowo-kanalizacyjnych wraz z obiektami towarzyszącymi. W gminach na uwagę zasługuje mała liczba budynków przypadająca na 1 km długości sieci wodno-kanalizacyjnej, co jest związane m.in. ze znacznym rozproszeniem zabudowań mieszkalnych i spodziewanym perspektywicznym wzrostem liczby mieszkańców (często przeszacowanym). Powoduje to wzrost kosztów utrzymania i eksploatacji sieci w porównaniu z zabudową zwartą.

Analiza ewolucji układu przestrzennego wybranych gmin (tab. 2 i 3) prowadzi do następujących wniosków:

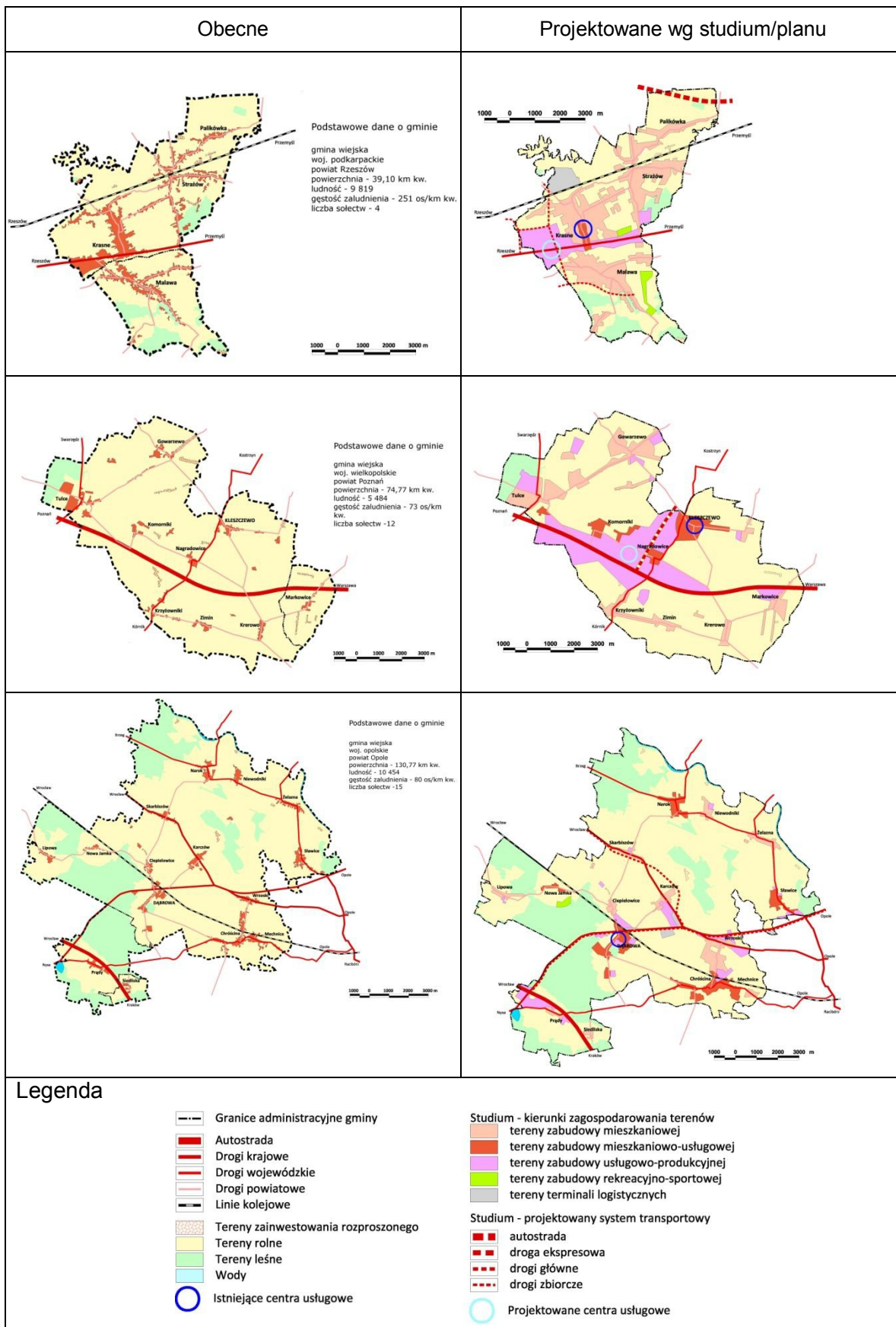
- w wielu przypadkach planowany rozwój jest raczej wypadkową bieżących potrzeb i powszechnej tendencji do zmiany przeznaczenia gruntów na budowlane niż logiki rozwoju opartej na gruntownej analizie zjawisk i procesów;
- w studiach uwarunkowań rzadko planuje się rozwój układu przestrzennego jako wypadkowej prognoz rozwoju społeczno-gospodarczego i prognozy potrzeb terenowych zabudowy na podstawie oceny zapotrzebowania na obszary inwestycyjne w latach minionych, wyrażonego sumą terenów objętych decyzjami o pozwoleniu na budowę w ciągu np. ostatnich 10 lat;
- powszechnie unika się kolizji zainwestowania z terenami chronionego krajobrazu i zespołami (obiettami) o wysokich walorach kulturowych;

- nie wdraża się modelowych rozwiązań prowadzących do większej zwartości zabudowy, uformowania centrum wsi lub gminy, lepszej obsługi komunikacją publiczną i lepszej segregacji ruchu lokalnego, w tym ruchu maszyn rolniczych, od ruchu tranzytowego;
- rzadko wykorzystuje się istniejące walory przyrodnicze i kulturowe do kształtowania przestrzeni publicznych i poprawy jakości struktury przestrzennej.

Tabela 2. Kierunki zmian układu przestrzennego w badanych gminach podmiejskich

Rodzaj zmian	Elementy zmiany modelu
Gmina Krasne	
<ul style="list-style-type: none"> – istotnie duży przyrost terenów przeznaczonych do zainwestowania – 1100 m²/mieszk. (zabudowa mieszkaniowa i usługowo-gospodarcza), – intensywny rozwój różnego rodzaju działalności usługowej i gospodarczej, szczególnie wzdłuż drogi krajowej Rzeszów-Przemyśl, – pojawienie się nowych funkcji (tereny wielkoobszarowych usług i działalności gospodarczej, logistycznych baz transportowych), – budowa nowych dróg lokalnych, uzupełniających połączenia z Rzeszowem (zwiększenie spójności systemu transportowego gminy z miastem), – wyraźne zmniejszenie się powierzchni terenów otwartych i upodobnienie się ich struktury zagospodarowania charakterystycznej dla miast, – intensywne procesy urbanizacyjne i zanik funkcji rolniczych obszarów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> – nowe, drugie centrum usługowo-gospodarcze w Krasnem, – nowe centrum logistyczne, – nowe tereny zabudowy mieszkaniowej
Gmina Kleszczewo	
<ul style="list-style-type: none"> – bardzo duży przyrost terenów przeznaczonych do zainwestowania (zabudowa usługowo-gospodarcza i mieszkaniowa) – 3 300 m²/mieszk., – intensywny rozwój różnego rodzaju działalności usługowej i gospodarczej, – pojawienie się nowych funkcji (tereny wielkoobszarowych usług i działalności gospodarczej), – budowa nowych dróg i węzłów drogowych o znaczeniu krajowym (droga ekspresowa i węzeł z autostradą) i związana z tym przebudowa niektórych elementów lokalnego układu drogowego 	<ul style="list-style-type: none"> – nowe centrum usługowo-gospodarcze, – nowe zespoły zabudowy usługowej i gospodarczej, – nowe tereny zabudowy mieszkaniowej, – lepsza organizacja ruchu (rozdzielenie ruchu lokalnego od ponadlokalnego)
Gmina Dąbrowa	
<ul style="list-style-type: none"> – umiarkowany przyrost terenów przeznaczonych do zainwestowania – 700 m²/mieszk., – intensywny rozwój różnorodnej działalności usługowej i gospodarczej, szczególnie wzdłuż autostrady i dróg wojewódzkich, – budowa nowych dróg i rozdzielenie ruchu lokalnego od ponadlokalnego 	<ul style="list-style-type: none"> – zacieranie się granic wiejskich jednostek osadniczych sąsiadujących ze sobą, – konkretyzacja układu wiejskich jednostek osadniczych, – lepsza organizacja ruchu (rozdzielenie ruchu lokalnego od ponadlokalnego)

Oprac. P. Krzyk

Ryc. 3. Układy przestrzenne wybranych gmin podmiejskich Krasne, Kleszczewo, Dąbrowa
(Oprac. P. Krzyk, T. Tokarczuk na podst. [Ziobrowski i in. 2008])

Aczkolwiek procesy suburbanizacji stanowią do pewnego stopnia naturalny etap rozwoju miast, to obecnie w Polsce ich natężenie wywołuje niemal wyłącznie negatywne skutki dla środowiska, przestrzeni, komunikacji, społeczności lokalnej i funkcjonowania organizmu miejskiego jako całości (miasta i gmin podmiejskich), wywołując sytuacje problemowe i konflikty w przestrzeni. Zapobieganie konfliktom jest wyzwaniem dla planowania przestrzennego i wymaga prognozy z dużym wyprzedzeniem.

Żywiłowy rozwój obszarów podmiejskich niesie ze sobą niekorzystne skutki: rozproszenie zabudowy mieszkaniowej, nieład przestrzenny, wzrost natężenia ruchu komunikacyjnego (głównie komunikacji indywidualnej), wzrost zanieczyszczenia środowiska, fragmentację obszarów otwartych, w tym cennych przyrodniczo. Znaczną część tych przestrzeni stanowią obszary rolne, których ubywa systematycznie w całym kraju.

W procesie rozwoju miast, szczególnie w wieku XIX i XX, rozszerzanie stref zabudowy na obszary rolne i leśne było powszechnie akceptowane. Obszary rolne (grunty orne, łąki, pastwiska, uprawy sadownicze) stanowią pokaźną część powierzchni w strukturze użytkowania polskich miast (ok. 40%). Mimo iż wykształcone zostały procedury chroniące dziedzictwo przyrodnicze zarówno na terenach otwartych, jak i wewnątrz obszarów zurbanizowanych, sytuacja obszarów rolnych w granicach miasta pozostała jednak niejasna. Agroekosystemy nie są otoczone troską o ich utrzymanie w takim stopniu, jak zieleń miejska, pomimo że ulegają systematycznej degradacji jakościowej i ilościowej. W społecznym odczuciu natomiast przywrócenie w Polsce realnego prawa własności sprawiło, że terenów rolnych w miastach nie postrzega się jako części miejskiego systemu przyrodniczego.

Przyjmując zasady zalecane przez Unię Europejską, uznając, że celem nadrzędnym w planowaniu miast jest ich zrównoważony rozwój, a jednym z jego 3 filarów, obok kwestii społecznych i gospodarczych, jest kształtowanie środowiska, nie można pomijać terenów rolnych, pełniących obok funkcji produkcyjnych także przyrodnicze. Perspektywicznie, tam gdzie produkcja rolna jest nieekonomiczna, obszary rolne, jak wykazują doświadczenia krajów zachodnioeuropejskich, mogą stanowić miejsca wypoczynku i rekreacji [Heczko-Hyłowa 2009], a nawet być czynnikiem przyrodniczej rewitalizacji miasta [Giecewicz 2005], zwłaszcza w przypadku zaniku funkcji produkcyjnych oraz degradacji gruntów na skutek odłogowania.

W sąsiedztwie niektórych większych miast rolnictwo zanika [Ziobrowski i in. 2008]. Tak jest np. w gminie Krasne. Rozwój pozarolniczych funkcji obszarów wiejskich, w tym usług i mieszkalnictwa, jest w wielu rejonach Polski powszechny i zgodny ze Strategią rozwoju obszarów wiejskich. Takie trendy na obszarach wiejskich od dawna utrzymują się również w krajach zachodnioeuropejskich.

Wraz z rozwojem funkcji pozarolniczych na obszarach wiejskich, zwłaszcza podmiejskich, następuje systematyczne uszczuplenie rolniczej przestrzeni produkcyjnej i zmian krajobrazowych w jej obrębie [Krzyk 2010]. Dotyczy to nie tylko miast, ale również terenów wiejskich o wysokiej kulturze rolnej (Kleszczewo). Nawet na obszarach, na których występują bardzo dobre warunki naturalne do prowadzenia działalności rolniczej – jak w analizowanych gminach (o czym świadczą wysokie wartości wskaźnika waloryzacji

Ryc. 4. Zalesienia gruntów porolnych jako sposób poprawy struktury krajobrazu w gminie Kleszczewo
(fot. P. Krzyk)

Ryc. 5. Odłogi zajmujące znaczną część obszarów rolnych w gminie Krasne
(fot. P. Krzyk)

jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej¹ (tab. 3), rolnictwo ustępuje innym funkcjom lub całkowicie zanika. Gleby ulegają degradacji w wyniku odłogowania, co szczególnie widać na przykładzie gminy Krasne (tab. 3, ryc. 5). Liczne odłogi powszechnie występujące w większych miastach, np. w Krakowie, stanowią ok. 50% wszystkich gruntów użytkowanych rolniczo [Krzyk 2009]. Korzystnymi dla środowiska zabiegami na obszarach rolnych są zalesienia gruntów (również w miastach), szczególnie tam, gdzie poważnie zachwiane są stosunki wodne, na obszarach wylesionych, monottonnych krajobrazowo, jak np. w gminie Kleszczewo.

Tabela 3. Charakterystyka przestrzeni rolniczej w wybranych gminach

Wskaźnik	Jednostka	Gmina		
		Krasne	Kleszczewo	Dąbrowa
Wskaźnik waloryzacji jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej	wartość wg IUNG Puławy	92,7	81,2	72,2
Grunty użytkowane rolniczo	%	80,3	89,3	62,4
Grunty zabudowane i zurbanizowane	%	12,70	3,39	3,47
Udział powierzchni gleb skażonych	%	0	0	0
Udział gruntów odłogowanych w ogólnym areale terenów użytkowanych rolniczo	%	23,6	0,4	6,3
Ubytek gruntów użytkowanych rolniczo 1995-2007	%	2,00	0,70	8,10
Udział gruntów zalesianych 1995-2007	%	1,40	1,20	3,70
Lesistość obszaru	%	8,9	2,6	24,7
Udział terenów zmeliorowanych w gminie	%	50,5	93,9	17,6

Oprac. P. Krzyk

¹ Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w skali punktowej określa warunki jakości i przydatności rolniczej gleb, agroklimat, rzeźbę terenu i warunki wodne. Średnia krajowa wartość wskaźnika wynosi 66,6 punktów. Wskaźniki te dla wszystkich gmin polskich zostały opracowane przez Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach (IUNG).

Problem granicy w kształtowaniu krajobrazu stref podmiejskich

Dzisiaj w większości miast, zwłaszcza w Europie postkomunistycznej, trudno stwierdzić, gdzie z krajobrazowego punktu widzenia kończy się miasto, a zaczyna przedmieście. Brak granicy a także symbolicznej lub bardziej konkretnej bramy miasta w istocie doprowadza do „zniknięcia” przedmieścia jako charakterystycznej postaci krajobrazu. Brak wyraźnie zarysowanych „krawędzi” w wyniku zabudowania rozległego przedpola, niegdyś podkreślającego odrębność miasta, jest niemal powszechny. Strefa podmiejska z kolei charakteryzuje się znacznym zagęszczeniem linii granicznych poszczególnych obiektów, w związku z czym na tym obszarze dominuje chaos przestrzenny [Kodoń 1988].

Z innej strony, ekspansywny rozwój miasta i jako jego efekt wkroczenie funkcji miejskich do krajobrazu przedmieścia powoduje radykalne zmiany. Rozrastająca się zabudowa miejska pochłania wsie, dawne osady, cmentarze, układy o czytelnych granicach [Tokarczuk 2006]. Na obszarach podmiejskich zanika zabudowa zagrodowa. W wyniku przypadkowego sytuowania posesji zostaje zniszczona tradycyjna spójna struktura przestrzeni, oparta na fizjonomii oraz krajobrazowym kontekście miejsca. Zacierają się lub znikają linie graniczne, które świadczyły o tradycji miejsca, natomiast nowe podziały nie są do końca określone i czytelne.

Patologiczne zjawisko homogenizacji przestrzeni owocuje jej bezpostaciowością, tzw. sałatka przestrzenna obejmuje coraz większe powierzchnie [Böhm 2004]. Brak przestrzennych kodów architektonicznych, określonej kolorystyki pozwala na powstawanie nieograniczonej różnorodności stylów zabudowy obszarów podmiejskich (nie zawsze korzystnej): zabudowy willowej, rezydencjonalnej, usługowej i tradycyjnej [Tarajko 2005]. Poważnym problemem staje się rozpraszenie zabudowy naruszające ciągłość ekologiczną obszarów.

W praktyce światowej plany krajobrazowo-ekologiczne są elementem gospodarki przestrzennej uwzględniającej specyfikę terytorialną. Rozwiązuje to problem braku utożsamiania się mieszkańców z krajobrazem, zostaje uporządkowana kwestia podkreślenia niepowtarzalnego charakteru krajobrazu oraz jego oddziaływania wizualnego [Jančura, Slámová, Beláček 2007]. Wprowadzone pojęcie *green infrastructure* scala krajobraz, określa właściwe relacje między jego poszczególnymi obiektami pod względem przyrodniczym i kulturowym [Green... 2009].

Ważna jest ochrona i wyeksponowanie wcześniejszych granic, które powinny stanowić kanwę nowego założenia [Patoczka 1980]. W tym kluczową rolę gra zieleń, szczególnie w kształtowaniu obszarów podmiejskich (nawiązanie do systemu przyrodniczego otoczenia) pod względem kulturowym i ekologicznym.

Podsumowanie

Obecnie potrzebne jest wypracowanie nowych standardów w zakresie planowania przestrzennego (również w odniesieniu do ochrony krajobrazu) na styku miasto–wieś, które zagwarantują zrównoważony rozwój zarówno miastu, jak i otaczającym go gminom (jako całości obszaru funkcjonalnego). Ciągłość i spójność w planowaniu przestrzennym jest

konieczna do racjonalnego kształtowania krajobrazu kulturowego, ochrony środowiska przyrodniczego, uwzględniającego funkcjonowanie ekosystemów, które „nie znają” przecież granic administracyjnych. Problematyka ta jest obecnie w Polsce bardzo aktualna w kontekście obserwowanych procesów suburbanizacyjnych, występujących powszechnie na intensywnie rozwijających się obszarach podmiejskich. W związku z tym pojawiają się nowe wyzwania przed polityką przestrzenną.

Literatura

- Böhm A., 2004. „Wnętrze” w kompozycji krajobrazu. *Wybrane elementy genezy analizy porównawczej i zastosowań pojęcia*. Wyd. Polit. Krakowska, Kraków.
- Jančura P., Slámova M., Beláček B., 2007. *Landscape design Project of Zvolen North fore-field/Projekt krajobrazu przedpola Zwolenia (Słowacja)*. Czasopismo Techniczne z. 10, Architektura z. 5-A, Wyd. Polit. Krakowska, Kraków.
- Giecewicz J., 2005. *Obszary rolne jako czynnik przyrodniczej rewitalizacji miasta*. Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. OL PAN, Warszawa.
- Green infrastructure: connected and multifunctional landscapes*, Landscape Institute Position Statement, 2009, [w:] <http://www.landscapeinstitute.org/PDF/Contribute/GreenInfrastructurepositionstatement13May09.pdf>
- Heczko-Hyłowa E., 2009. *Miejski system przyrodniczy w zarządzaniu rozwojem i odnową miast na tle koncepcji reurbanizacji*. Studia KPZK PAN, t. CXXIII, Warszawa.
- Kodoń M., 1988. *Town planning – landscaping layout conception of settlement formations' border zones*. [w:] IFLA Yearbook.
- Kowicki M., 2010. *Patologie/wyzwania architektoniczno-planistyczne we wsi małopolskiej. Studium na tle tendencji krajowych i europejskich*. Wyd. Polit. Krakowska, Kraków.
- Krzyk P., 2009. *Obszary rolne jako element systemu przyrodniczego miasta Krakowa*. Problemy Rozwoju Miast nr 3/2009, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
- Krzyk P., 2010. *Strukturalne i krajobrazowe aspekty przemian wiejskich jednostek osadniczych a planowanie przestrzenne*. Problemy Rozwoju Miast nr 2/2010, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
- Maik W., 1997. *Podstawy geografii miast*. Wyd. Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Patoczka P., 1980. *Kształtowanie krajobrazu strefy podmiejskiej Krakowa* [w:] Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych PAN w Krakowie, t. XXIV, cz. 1, styczeń-czerwiec, Ossolineum, Warszawa-Kraków.
- Planowanie urbanistyczne we Francji i w Polsce*. 1999. Materiały Konferencji Polsko-Francuskiej, Wyd. Polit. Krakowska, red. E. Heczko-Hyłowa, Kraków.
- Tarajko J., 2005. *Kolor w wiejskich zespołach architektoniczno-krajobrazowych ze szczególnym uwzględnieniem wsi Polski Południowej*, Praca doktorska, Polit. Krakowska, maszynopis, Kraków.
- Tokarczuk T., 2006, *Granice krajobrazu w przestrzeni kulturowej*, Praca doktorska, Polit. Krakowska, maszynopis, Kraków.
- Ziobrowski Z. (red.), Pijanowski J.M. (red.), Krzyk P., Korzeniak G., Szlenk-Dziubek D., Komenda J., Rüttsche P. 2008. *Nowe zadania planowania miejscowego w zakresie kształtowania i zagospodarowania obszarów wiejskich*. Monografia. Wyd. Instytut Rozwoju Miast w Krakowie.

FUNCTIONAL AND LANDSCAPING TRANSFORMATIONS OF DEVELOPING SUBURBAN AREAS

Abstract. This paper analyses the processes of planning and spatial, natural and landscaping transformations occurring on the suburban areas of the municipalities surrounding Rzeszów (Krasne), Poznań (Kleszczewo), and Opole (Dąbrowa). The authors studied selected functional and spatial transformations and the relationships occurring between urban municipalities and their cities, paying attention to the consequences of blurring boundaries between the urban areas of the surrounding rural municipalities, with landscaping homogenisation. The described transformations were subjected to critical evaluation.

Key Words: suburban zone, suburbanization, urbanization.

Dr inż. Piotr Krzyk
Instytut Rozwoju Miast
Kraków

Dr inż. arch. Tatiana Tokarczuk
Uniwersytet Rolniczy
Kraków